

Et kritisk blik på Fingerplanen

Af projektdirektør, cand. polit. Curt Liliegreen, Boligøkonomisk Videncenter

Siden 1947 har inspirationen for planlægningen af hovedstadens arealmæssige udvikling været „Fingerplanen“ med den centrale håndflade og de fem fingre, der stritter ud langs transportkorridorerne. Mellem fingrene ligger de grønne områder. Planen har i Danmark fået noget nær ikonisk status. Den er med i vor Kulturkanon. Når ordet „ikonisk“ kommer på banen, er der sagt med et skævt smil altid grund til at være på vagt, men det er indlysende, at planen har sikret København meget godt. Det gælder bevarelsen af grønne kiler tæt ved byens hjerte og imødegåelse af anarkistisk „urban sprawl“. Der er gået

Det er ikke tilstrækkeligt at reparere Fingerplanen med ringveje i forhold til city. Planen skal grundlæggende omdefineres med en mere kompleks struktur. Det er vejen til, at prisbilledet nuanceres og at man kan undgå, at de svagere grupper skubbes ud i byens periferi og de udsatte grupper helt forstødes.

mere end 70 år siden planens tilblivelse, og samfundet er grundlæggende forandret. Holder planen fortsat, nu hvor der er opstået forstæder? Hvor der er kommet privatbilisme, der knap nok eksisterede i 1947? Hvor industriarbejdspladserne i det centrale København er forsvundet, og hvor der til gengæld er opstået et væld af nye jobs i områderne udenfor de centrale bydele?

En naturlig udvikling – i 1947

Væk er Sojakagen, skibsværftet B&W er kun et minde og borte er den travle skibsaktivitet i Sydhavnen – og i de tidligere siloer i havneområderne ligger nu liebhaverlejligheder. I 1947 var det naturligt at tænke på hovedstadsområdet som bestående af en central masse, hvorfra udviklingen kunne stråle ud i alle retninger. For i 1945 havde København, Frederiksberg og Gentofte tilsammen 927.000 indbyggere, mens øerne i øvrigt uden disse hovedstadskommuner havde 1.292.000. I 2018 er forholdet forrykket, og de tre nævnte hovedstadskommuner kan „blot“ mønstre 794.000 indbyggere, mens den resterende del af øerne har 2.360.000 indbyggere.

En by med mange centre

Allerede to år før Fingerplanen kom, i 1945, havde de amerikanske forskere Harris og Ullman fremlagt et alternativ til den sædvanlige byplan med koncentrisk struktur. Det var en by med mange forskelligartede centre, kaldet „Multiple-Nuclei Model“ inspireret af virkeligheden i datidens store komplekse byer som Chicago. Måske burde de danske planlæggere have kastet et blik på denne nye model? Fingerplanen kan kaldes en såkaldt monocentrisk byplan, en by med ét hovedcenter for beskæftigelse. Dette var i 1947 dels en erkendelse af tingenes tilstand i København, men dels også et billede man stræbte efter at bevare i planen for byens vækst. I en sådan model vil grundpriserne blive maksimale inde i centret og støt aftage i takt med afstanden til centrum. Problemet med modellen er blot, at moderne komplekse byer typisk ikke ser sådan ud. I stedet for ét

” Planlægning skaber rammerne for kapitalgevinster på arealer. Derfor bevæger planlægningen sig i et spændingsfelt mellem voldsomme investorinteresser og politiske interesser.”

center, så har de flere, og nye arbejdspladser opstår i høj grad udenfor den centrale by og ikke inde i city i et CBD. Det er polycentriske byer. Det gælder også Region Hovedstaden i 2018. Fingerplanens problem er således, at virkeligheden har udviklet sig til noget andet, end det planen tilsiger. Den er et stykke hen ad vejen blevet overhalet, som man i øvrigt konstaterede allerede få år efter planen blev til. Plan og virkelighed harmonerer ikke mere.

En socio-økonomisk opdelt by

En byplan eksisterer i en økonomisk virkelighed såvel som i en politisk, social og miljømæssig virkelighed. Alle disse hensyn skal planer kunne tage hensyn til, men dette er vanske-

give en socio-økonomisk opdelt by. Da Fingerplanen blev til, havde man ikke ejerlejligheder i Danmark. De kom først til i 1966, og deres prismæssige himmelflugt i Hovedstaden er en relativt ny ting fra de sidste 25 år. Andelslejligheder havde man heller ikke. Prisstigningerne på boligerne i Hovedstaden udfordrer nu hensigtsmæssigheden og den sociale bæredygtighed i planen. Da den blev udtænkt i 1947 havde man udlejningslejligheder i København med en stærk huslejeregulering.

Centralisme gør jord til en knap ressource

Planlægning har store konsekvenser for økonomien. Styring af jordens anvendelse bestemmer, hvor værdistigninger på jord vil finde sted. En planlægning med centralisme gør jord til en knap ressource, og det vil sige en værdifuld ressource. Planlægning skaber rammerne for kapitalgevinster på arealer. Derfor bevæger planlægningen sig i et spændingsfelt mellem voldsomme investorinteresser og politiske interesser. Markedskræfterne vil forsøge at tilpasse sig de givne planmæssige rammer gennem priserne på ejendom. Udfordrer man disse rammer, må markedet finde en ny ligevægt, og det vil skabe nye kapitalgevinster og/eller kapitaltab. Derfor vil det møde indædt modstand, hvis man udfordrer den etablerede lære på planlægningsområdet.

„... er der håb om, at prisbilledet nuanceres, og at man kan undgå, at de svagere grupper forskubbes langt ud i byens periferi samt at de udsatte grupper helt forstødes fra området.“

ligt i en monocentrisk plan. I en sådan plan vil man se boligpriserne skyde i vejret inde i håndfladen og aftage, jo længere man kommer ud. Det samme vil gælde markedsløjen for de lejligheder, der har aftalt husleje. Det vil

Med en mere kompleks polycentrisk struktur, er der håb om, at prisbilledet nuanceres, og at man kan undgå, at de svagere grupper forskubbes langt ud i byens periferi samt at de udsatte grupper helt forstødes fra området.

Forgrenet transportnet

Skal en sådan polycentrisk plan understøttes, så skal transportinfrastrukturen ikke udarbejdes som i Fingerplanen, hvorfra transportkorridorstråler radialt ud fra centret, men snarere som et fiskenet med forbindelser på kryds og tværs der understøtter pendlingen fra bolig til arbejdsplads. Det er ikke tilstrækkeligt at reparere fingerplanen med ringveje i koncentriske cirkler i forhold til city, den skal grundlægges defineres om. Placeringen af arbejdspladser og nye boliger udenfor bycentret skal ses som noget positivt, og udviklingen i centret skal ikke fremmes, men derimod stækkes. Hvad har vi gjort i Danmark? Det stik modsatte. Massive investeringer i infrastruktur og på kulturområdet har fremmet centrum fremfor omegn og opland. Udvidelsen af metronettet og en evt. kommende havnetunnel kan ses som en problematisk fortsættelse af denne linje. Letbanen kan ses som det første større brud med den centralistiske tankegang.